

דרן שבועי

בס"ד

פרשת במדבר, תשפ"א, מספר 1418

חג מתן תורה – זמן ומקום איתמר ורהפטיג

היו אמורים לקבל את התורה. אבל משה הוסיף יום מדעתו, ובשבת, ז' בסיון, קיבלו את התורה. גם ר' עקיבא (ביומא ד ע"ב) סבור כי התורה ניתנה בז' בסיון.

במקום אחר נפסקה הלכה כרבי יוסי. אם כן, המגן אברהם¹ מתקשה, מדוע אנו אומרים בשבועות "זמן מתן תורתנו"? שערי תירוצים לא ננעלו.² לא התכוונתי לעסוק כאן בדיון הלכתי בנושא, אלא בשאלה שעומדת ברקע הדברים: מדוע התורה לא ציינה את חג השבועות כיום מתן תורה, ובכך אפשרה את קיום הדעה, שאכן לא ניתנה התורה באותו יום?³

במלים אחרות: מדוע אין התורה מציינת את תאריך קבלת התורה? טרם נשיב על שאלה זו, נפנה לשאלת המקום של קבלת התורה.

מקום

כל תופעה בעולם נבחנת על רקע זמנה ומקומה. לעיל הראינו שיש בעיה בציון הזמן. אבל גם ציון המקום הוא בעייתי. התורה ניתנה במדבר על הר סיני. היכן היה זה? בויקיפדיה, ערך 'הר סיני', מובאות מספר תיאוריות באשר לזיהוי המקום. בין כך ובין כך אין למקום כל קדושה,⁴ אך עצם נתינתה במדבר, מקום ללא יישוב, מקום שקט ושומם, חורב גם משפת אנוש, מעורר תהייה.

נמצא שאירוע כה נשגב, חד פעמי בתולדות האנושות בכלל ועם ישראל בפרט, חסר זמן ומקום, וזה אומר דרשני.

חג שבועות מעורר כמה שאלות. יש לו כמה שמות, וכל שם מייצג פן אחר שלו. השם **שבועות** – על השלמת הספירה של שבעה שבועות מחג הפסח. השם **ביכורים** או **קציר** – על שם המנחה החדשה ומצוות הביכורים שמתחילה בו, והשם **מתן תורה** – מפני שביום זה ניתנה תורה לישראל.

השם "מתן תורה" אינו נזכר בתורה, אך מופיע בתפילה: "יום מתן תורתנו", ובו נעסוק ברשימה זו. חג השבועות נחוג בו' בסיון, שהוא יום החמישים לספירת העומר. ומנין שבו ניתנה תורה? הגמרא במסכת שבת (פו ע"ב) עושה את החשבון:

תנו רבנן: בששי בחדש ניתנו עשרת הדברות לישראל. רבי יוסי אומר: בשבעה בו. אמר רבא: דכולי עלמא – בראש חדש אתו למדבר סיני... ודכולי עלמא – בשבת ניתנה תורה לישראל... כי פליגי בקביעא דירחא; רבי יוסי סבר: בחד בשבא איקבע ירחא, ובחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא. בתרי בשבא אמר להו "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים", בתלתא אמר להו מצות הגבלה, בארבעה עבוד פרישה. ורבנן סברי: בתרי בשבא איקבע ירחא, בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חולשא דאורחא. בתלתא אמר להו ואתם תהיו לי. בארבעה אמר להו מצות הגבלה, בחמישה עבוד פרישה. מיתבי: וקדשתם היום ומחר, קשיא לרבי יוסי! אמר לך רבי יוסי: יום אחד הוסיף משה מדעתו, דתניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו: הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות.

כלומר, לדעת הכול, בראש חודש סיון הגיעו ישראל להר סיני. לדעת חכמים ראש חודש היה ביום שני. ביום חמישי פרשו מן האישה, וביום השלישי לפרישה, היינו בשבת ו' בסיון, קיבלו את התורה. ואילו רבי יוסי סבור כי ראש חודש היה ביום ראשון, ביום רביעי נצטוו על הפרישה, וביום שישי

1 אורח חיים סימן תצד בפתיחה.

2 ראו ספרו של הרב זוין, **המועדים בהלכה**, ירושלים עמ' שז. אולי ניתן להוסיף כי מצידו של הקב"ה ניתנה התורה בו' בסיון, אלא שמשה הוסיף יום, והקבלה היתה בז' בסיון. לכן גם מדויק הביטוי: ניתנה ולא התקבלה.

3 רמז מצאתי במנחת שי על במ' כח:ל. הוא מסביר מדוע בכל החגים נאמר שיש להביא שעיר לחטאת, ואילו בחג השבועות לא נזכר ששעיר זה בא לחטאת, אלא שעיר עזים אחד, וז"ל: "אמר להם הקב"ה מכיון שקבלתם עליכם עול תורה, מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם".

4 ראו תענית כא ע"ב, ומשך חכמה לשמות יב:כא.

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

ראש השנה הוא יום דין, וטעם שניהם אחד הוא כמו שכתבתי בחיבורי "עוללות אפרים", שעל מתן תורה לא רצה ה' להגביל יום ידוע לפי שצריך האדם שיהיה דומה לו בכל יום ויום מכל ימות השנה כאילו באותו יום קיבלה מהר סיני, כי באמת אמרו חז"ל (עירובין נד ע"ב) שהתורה נמשלה לדד זה שכל זמן שהתינוק ממשמש בה הוא מוצא בה טעם חדש כך התורה; כל ההוגה בה מוצא בכל יום טעם חדש. על כן דין הוא שיהיה דומה אליו בכל יום כאילו היום קיבלה מהר סיני, ואם כן כל יום הוא מתן תורה אצל ההוגים בה. על כן אין ראוי להגביל יום ידוע לנתינתה, ועל כן אמרו חז"ל (ספרי ואתחנן ו, ו) שיהיו דברי תורה חדשים עליך ולא כדבר הישן שלבו של אדם קץ בו, שהרי באמת אתה מוצא בה דבר חידוש בכל יום ויום, ועל כן אין יום נתינתה מבואר בתורה יותר ממה שנרמז בהבאת מנחה חדשה, להורות שהתורה מנחה חדשה בכל יום ויום.

והיו בשתי הלחם החמץ אשר היצר הרע נמשל בו, כי בלשון חז"ל (ברכות יז ע"א) הוא נקרא שאור שבעיסה, לפי שבמקום שהתורה מצויה שם אין היצר הרע יכול להזיק, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב): "אמר הקדוש ברוך הוא בראתי היצר הרע בראתי לו תבלין", דהיינו התורה. ואלמלא היצר הרע לא היה הקדוש ברוך הוא מוריד התורה מן העליונים אל התחתונים, כי בטענה זו נצח משה רבינו את המלאכים. כשאמרו לפני הקדוש ברוך הוא חמדה גנוזה יש לך וכו' ואתה רוצה ליתנה לבשר ודם, והשיב להם משה כלום יש יצר הרע ביניכם וכו' (שבת פח ע"ב) ורצה לומר שהיה צורך ליתן התורה אל התחתונים כדי ליתן להם תבלין על היצר הרע הכרוך בהם למלא חסרונם לכך נאמר 'חמץ תאפינה'.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
 כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
 ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
 יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
 עורכת לשון: רחל הכהן שיף

התורה אינה תלויה זמן ומקום

נראה שהקב"ה רוצה לומר לנו, שהתורה שלנו היא מעבר לזמן ולמקום, ואינה מוגבלת על ידם. כך התורה אומרת בדברים, בפרשת ואתחנן (ו:ז):

וְשִׁנַּנְתֶּם לְבַנְיָד וְדַבַּרְתֶּם בָּם בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכֶךָ וּבְקוֹמְךָ.

לפי הפשט משמע, בכל מצב ובכל מקום; בבית ובדרך. ובמקום אחר נאמר (יה' א:ח):

לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפֶּיךָ וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה.

כלומר, בכל זמן. אמנם אין תורה כתורת ארץ ישראל (בראשית רבה טז, ד), אבל עצם הלימוד והעיסוק בה חוצה גבולות של זמן ומקום.⁵ ות"ל מצאתי את יסוד הדברים בספר "בני יששכר" מאמרי חודש סיון מאמר ד: מעלת החג:

חג השבועות לא נתלה (בתורה) בזמן לימי החודש כשארי מועדים, רק תלוי בספירה, כשבאים למספר החמישים אז הוא החג, יש לי לומר טעם, דהנה נצטוינו במצות לימוד התורה "וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה" (יה' א:ח), ולמדתי טעם הציווי מתורתו של הרב בעל גור אריה. בנתיבותיו כתב (נתיב התורה פ"א), להיות התורה היא למעלה מן הזמן על כן אין זמן מיוחד ללימודה כשארי המצוות שיש להם זמן (עיין שם), ולפי"ז יונח לנו ג"כ מה שנאמר "והגית בו יומם ולילה", הנה הוא שלא כסדר הזמן הנברא מששת ימי בראשית; לילה קודם ליום, אבל הוא להורות ענין התורה הוא דבר שאינו תחת הזמן רק למעלה מן הזמן, ותתבונן בזה מה דהוא מרבנן יזיף ביממא ופרע בלילה (עירובין סה ע"א), ואם כן לפי"ז יש לומר ג"כ הטעם דמשום הכי לא תלה זמן נתינת התורה בימי החודש, כי ימי החודש המה זמניים, רק תלה קביעתו במספר שסופרין ישראל עד יום החמישים, מספר חמישים מורה על למעלה מן הזמן.

כחדשים בעיניך

לעל-זמניות התורה משמעות נוספת. מה שנתון במסגרת הזמן מתיישן, ועלול גם לשעמם, כביכול נס ליחו. אבל התורה תמיד רעננה, כאילו ניתנה היום, וכך כותב ה"כלי יקר" בפירושו לתורה (וי' כג:טז):

"וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לָהּ". סימן ליום מתן תורה כי התורה צריכה להיות חדשה אצל האדם בכל יום כאילו היום קיבלה מהר סיני. ומה שלא נזכר בתורה בפרוש כי יום זה מתן תורה, וכן לא נזכר בתורה בפרוש כי

5 ארשה לעצמי להעיר, כי השנה, בעקבות המגפה, חוונו את ההכרח ללמוד ללא מסגרות קהילתיות.